

En debattartikel om

ÖVERSÄTTNINGSPROBLEMATIK OCH BIBEL 2000

av Fader Anders, syndfull präst

Med anledning av att den statliga bibelöversättningen, Bibel 2000, under hösten kommit ut i sin helhet, text med noter och uppslagsdel, vill jag starta en debatt bland ortodoxa i Sverige om bibelöversättningar. Från ortodox håll har få eller inga synpunkter kommit på Bibel 2000. Från en del ortodoxa företrädare har man dock till församlingsbor ställt sig mycket positiv och vidare genom sin närvaro i officiella sammanhang hyllat och gratulerat den nya översättningen. Tyvärr är det dock så att få ortodoxa företrädare i Sverige förstår det svenska språket så pass bra att de själva kan bedöma översättningen och de arbetsmetoder som ligger bakom. Dessutom är det få av dem som obehindrat förstår svenska som är skolade i akademisk teologi, vilket krävs för att göra en adekvat bedömning. Detta sammantaget gör att det är få som kan komma med synpunkter som är kreativa ur en ortodox synvinkel. Dessutom har vi ett annat problem nämligen att exegetik inte är något som ortodoxa teologer tidigare har sysslat med och därmed inte har någon erfarenhet från. Eftersom den reflektion som finns tillgänglig är skriven i en västlig kontext finns det en risk för att ortodoxa teologer tar över den västliga problematiken. Endera att de kommer, utifrån att de vill känna samhörighet med ortodoxins traditionsbevarande moment, att identifiera sig med de protestantiska företrädare som kallar sig för "bibeltrogna". Eller att de, utifrån att de vill verka för en "modernare" Ortodox kyrka och komma ifrån stämpeln som "bakåtsträvare", kommer att svälja den historisk-kritiska modellen som genomsyrar protestantisk exegetik och arbeta i samma "anda". Med detta som bakgrund vill jag komma med några reflektioner kring a) bibelöversättning i allmänhet och b) Bibel 2000 i synnerhet, samt avslutningsvis c) ange ett antal punkter om hur ett ortodox översättningsarbete skulle kunna bedrivas.

A

Låt mig först börja med frågan om *hur* en text kan översättas. Här finns två poler och en skala däremellan:

1. Vid den ena polen har vi en mekanisk återgivning av ord som i de flesta fall innebär en vanställning av målspråkets syntax. Här läggs alltså tyngdvikten på den formella ekvivalensen mellan källspråk och målspråk. Sådana "ord för ord" översättningar kan vara användbara om man är intresserad av ord och texters intertextuella dialog. Har dessutom översättaren lagt sig vinn om att arbeta efter konkordansprincipen, dvs. att ett ord i källtexten bör återges med ett och samma ord i målspråket (så långt det är möjligt), så gör det att läsaren kan förstå textens uppbyggnad och form samt specifika bibliska uttryck på ett belysande sätt, men texten blir samtidigt mer svårbegriplig. Ett exempel där Bibel 2000 inte arbetat efter denna princip, vilket gör att läsaren missar ett vanligt bibliskt uttryck kan vi hämta från Johannesprologen där man översätter grekiskans *sarx* med "och ordet blev *människa*" när det egentligen står "och ordet blev *kött*".

I detta sammanhang bör vi nämna problematiken med kulturspecifika uttryck. Ett bra exempel på detta är det engelska uttrycket "it's raining cats and dogs" som ordagrant inte går att översätta "det regnar katter och hundar", vilket skulle vara obegripligt, utan enligt dess språkspecifika innebörd, "det ösregnar". Inom det hebreiska språkområdet har vi de s.k. hebraismerna som ställer oss inför samma problem. 1917 års översättning försöker bevara dessa uttryck, medan Bibel 2000 försöker översätta innehållet. I 1917 får vi därmed lära oss den akrobatiskt omöjliga övningen att "böja vårt öra" medan Bibel 2000 översätter innehållsmässigt "att lyda". Skillnaden mellan det engelska uttrycket och hebraismen är att vi kan vara säkra på vad det engelska uttrycket betyder (vi kan ju alltid fråga en engelsktalande) medan vi inte kan vara säkra på hebraismen (om vi inte har tillgång till en tidsmaskin). Som exempel på översättningar som arbetat ordagrant är fribaptisten Helge Åkessons bibelöversättning från 1911 som finns i nytryck från HF:s förlag (1993).

Ett annat problem för en mekaniskt ekvivalent översättning är när källspråkets text tillhör en speciell genre som är svår, om inte omöjlig, att återskapa på målspråket. Till detta problem hör t.ex. poesins språk. Att översätta en dikt skriven på rim enligt versmåttet jamb, utan att rimma och skapa ett versmått på svenska innebär att textens karaktär går förlorad. Å andra sidan lär man få problem med innehållet om man skall rimma och skriva på versmått ordagrant. Här har vi alltså ett klassiskt översättarproblem som inte låter sig lösas så lätt.

2. Vid den andra polen har vi parafrasen som i stora drag återger en mer eller mindre godtycklig tolkning av innehållet i källspråkets text. Häri läggs alltså tyngdpunkten på den dynamiska ekvivalensen som betonar innehållet snarare än formen. Syftet blir inte att återge grundtexten så ordagrant som möjligt, utan att återge mening och innehåll från källspråket på det språk som vi använder. Ett ord kan alltså komma att återges på olika sätt alltefter den betydelsen som den har i sammanhanget. Omskrivningar blir därmed vanliga. Denna modell har två uppenbara svagheter. Dels blir den beroende av översättarens uppfattning av sammanhanget, dels mister texten mycket av den dubbeltydighet som inte är ovanlig i Bibeln och som blir bevarad i en mera ordagrann, men samtidigt mer svårbegriplig och språkligt klumpig, översättning. Ett exempel på översättning enligt denna strängt idiomatiska princip är "Den levande Bibeln". Ett annat exempel, som många nog glömt, är pastor Eric Grönlunds översättning av Markusevangeliet som kom att kallas "Raggarbibeln". I denna översättning titulerar lärjungarna Jesus "magistern", de skriftlärda har blivit "professorer" och översteprästens palats fick namnet "ärkebiskopsgården". När Jesus gisslades översatte Grönlund "vaktmästarna vid domstolen pucklade på honom i ansiktet". Detta gjorde alltså Grönlund för att försöka leda uppmärksamheten till innehållet förbi formen i sitt arbete med bibelovana ungdomar.

Alltså, det finns två håll man kan gå åt när det gäller översättningar, att söka sträva efter en ordagrann översättning där ett bra svenska får stå tillbaka för andra värden, eller att söka skapa en god svenska som återger innehåll där formen får träda tillbaka. Moderna översättningar väljer konsekvent den senare vägen och det för, som jag nämnt ovan, en del problem med sig. Bibel 2000 har arbetat efter dessa principer, att återge originalet utan att kravet på en god svenska åsidosätts, men också, som man uttrycker det att tolkningen som man då tvingas göra skall vara ideologiskt neutral, och inte tillrättalagd åt vare sig det ena eller det andra hållet. Det sistnämnda för enorma problem med sig, som jag menar, att man inte vill ta till sig och som vi som ortodox kristna borde kommentera.

Avslutningsvis angående översättning i allmänhet så måste tolkningsproblematiken belysas. Ett sätt att förstå detta bättre är att ställa upp en formel:

X tolkar Y som Z för A i syfte B.

I formeln låter vi X vara "Bibelkommissionen" och Y "Bibels grundtext". Z är slutprodukten, "Bibel 2000", och A är "vem som helst" och B är att "ideologiskt neutralt tolka bibelns innehåll med en god stilistisk svenska". Slutprodukten "Z" påverkas alltså av faktorerna "A" och "B". Dessutom påverkas "Z" av vilken förförståelse "X" har av "Y". Förutom detta har vi problemet att vi inte kan vara säkra på att "A" uppfattar "Z" som "X" tror pga. "A:s" förförståelse av "Z". Om vi istället byter ut faktorerna "A" och "B" så påverkar det slutprodukten "Z". Vi kan testa med att byta ut "A" till "ortodoxt kristna" och "B" till "inom den ortodoxa teologins ram" så lär "Z" få ett annat resultat än vad Bibelkommissionen presenterat. Vissa protestantiska samfund har känt att de inte ställer upp på "A" och framför allt "B" i den statliga Bibelkommissionen och bytt ut "B" till "att inom den protestantiska teologins ram tolka Bibels innehåll". Istället för ideologisk neutralitet säger man som Martin Luther "Kristus är Bibels kärna och stjärna" och framhåller principen "att skrift skall med skrift utläggas". Deras slutprodukt "Z" presenterades 1998 och kallas för "den svenska folkbibeln".

B

Så till själva bibelöversättningen som den statliga Bibelkommissionen nu presenterat i sin helhet efter nästan 30 år. Såväl själva bibelöversättningen Bibel 2000 som noter och uppslagsdel har givetvis många förtjänster. Vad översättningen beträffar flyter språket mestadels fint och ger ett fräscht intryck om man nu skall försöka skapa en idiomatisk översättning med modern talad nutidssvenska. Det märks tydligt att det inte endast är översättare som arbetat med översättningen utan också stilister. Flera ställen har blivit bättre översatta än tidigare. Samtidigt innehåller Bibel 2000 många tolkningar av tveksam natur. Både textutgåvan och ännu tydligare noterna röjer mycket klart att översättarna tolkat bibeltexten utifrån en världsbild eller verklighetsuppfattning som inte alltid går att förena med ortodox teologi. Detta har lett till att Nya testamentets tolkning av GT:s budskap och innehåll, som grundar sig på samma verklighetsförståelse som den GT har, avvisas av Bibelkommissionen. Man menar att NT inte rätt förstår och återger GT:s ursprungliga innebörd. Därmed bryts sambandet mellan GT och NT. Och för ortodoxt kristna bör det stå klart att därmed är grundvalen för kristen tro borta. Löftet om Messias och dess uppfyllelse blir inte längre Bibels sammanbindande röda tråd.

Noterna innehåller förvisso många förklarande noter och sakupplysningar som underlättar förståelsen av texten. Men detta positiva förbleknar genom att noterna blandar fina sakupplysningar med tveksamma tolkningar som inte är förenliga med ortodox teologi, svåra att genomskåda för dem som inte är exegetiska fackmän. Ett kort exempel för att visa på ideologin som döljer sig i noterna: I noten till Ps 18:11 får vi veta att "keruberna var väsen vid Guds hov". En ortodox kristen som sjunger om keruber i varje Gudomlig liturgi undrar givetvis varför Bibelkommissionen skriver att keruberna "var" och inte att de "är" väsen vid Guds hov. Är det så att änglar inte tillhör den verklighetsuppfattning som man kan bekänna sig till?

Noterna hävdar vidare t.ex. att ett stort antal bibelverser inte ger någon begriplig mening och tror att detta beror på att grundtexten blivit skadad. Vad gör Bibelkommissionen då? Jo antingen tolkar, dvs. ändrar, man grundtexten så att den ger en för Bibelkommissionen acceptabel mening eller så hoppar man helt enkelt över stället i fråga. "Ändringar" av grundtexten utan stöd i någon alternativ läsart sker pinsamt ofta och ett sjuttio-tal verser eller delverser är överhoppade. Jag tror bibelläsare, vilken tro de än har, har rätt att få veta vad som faktiskt står i grundtexten. De är inte intresserade av Bibelkommissionens uppfattningar om vilka tankar grundtexten borde innehålla.

Det som är mest förrädiskt med Bibel 2000 är alltså de förklarande noterna och uppslagsdelen. Där förekommer en hel del textkritiska slutsatser som inte är i överensstämmelse med ortodox teologi. Man menar t.ex. att Gud inte skall uppfattas som treenig inom Bibelns pärmar, med undantag för Matt. 28:19 och 2 Kor. 13:13 som sägs representera ett senare utvecklingskede. Treenighetsläran anses vara en produkt av en efterbiblisk teologi från 300-talet e.Kr. I översättningen heter det i regel "den heliga anden" i stället för "den Helige Ande" för att glädja feministteologerna i nutida protestantisk teologi, som helst vill införa ett ännu mer inklusivt språk där man skall stryka allt som ger en patriarkal prägel. Man skall vidare, menar man, inte tänka på en gudomlig person, utan endast på en helig gudskraft. Likaså låter man endast Fadern bära namnet Gud, fastän många texter klart och tydligt säger att också Jesus Kristus är Gud. I dessa fall står det »gud» med litet g i översättningen. I Apg. 20:28 läser vi om Guds församling, "som han har vunnit med sitt eget blod". Men Bibelkommissionen kan tydligen inte tänka sig att Kristi blod är Guds blod. Man vill inte förstå att Kristus är både Gud och människa i en person (kanske för att vara ideologiskt neutral). Därför ändrar man texten på samma sätt som Jehovas Vittnen. Man skriver: "som han har vunnit med sin sons blod". I Jehovas Vittnens översättning heter det: "som han har förvärvat med blodet av sin egen Son". Jehovas Vittnen förnekar ju såväl den heliga Treenigheten som Kristi gudom.

Vidare enligt noterna har NT omtolkat den ursprungliga innebörden i GT. Om profetian i Jes. 7:14 heter det t.ex.: [orden] "Jungfrun skall bli havande" "syftar i sitt ursprungliga sammanhang på en av Jesajas samtida, en ung kvinna inom det judiska kungahuset". Man menar att många GT-ställen "från början gällt helt andra ting" än vad NT vill göra gällande. Man utgår vidare ifrån gängse textkritik, t.ex. att Jes. 40ff härstammar från en Deuterocesaja, att Människosonen i Dan. 7 inte är Guds Son utan folket, att Johannesevangeliet innehåller sena omarbetningar och tillägg långt efter aposteln Johannes' tid etc.

Vi skall nu ta ytterligare tre exempel för att mer ingående belysa vad jag ovan sagt. Det första exemplet berör grammatik, stilistik och ett bibliskt språk. Det två senare berör tolkning vid översättning och hämtas ur 1 Mosebok där det berättas om syndafallet och löftet om en Frälsare.

Första exemplet: jussiv/konjunktiv

Hebreiskan har utöver imperativen en annan verbform för önskan och uppmaning som grammatikböckerna betecknar som jussiv. I 1917 års översättning återgavs jussivformerna med svenskt konjunktiv. Konjunktiv är det modus på svenska som uttrycker något tänkt eller önskat, t.ex. "länge *leve* konungen" (vilket betyder: "må kungen leva länge!"). Tyvärr är konjunktiven i det svenska språket på utdöende som verbform, men användes alltså flitigt för att återge hebreiskans jussivform på svenska i 1917 års bibelöversättning. Det heter sålunda: "Varde ljus" i

1 Mos 1:3, vilket givetvis är en grammatiskt riktig återgivning av originaltexten. I Bibel 2000 översätter man i stället detta ställe med "Ljus, bli till", eftersom man tror att det är för svårt för en medelintelligent svensk att förstå en konjunktivform. Tyvärr blir resultatet en ganska platt stilistik.

Allvarligare blir det när man i 4 Mos 6:24-25 väljer återge den Aronitiska välsignelsen med svensk presens indikativ, vilket plötsligt förändrar innebörden av texten. Bibel 2000 översätter: "Herren välsignar dig och beskyddar dig. Herren låter sitt ansikte lysa mot dig och visar dig nåd. Herren vänder sitt ansikte till dig och ger dig sin fred." Hebreiskan har här givetvis jussivformer som uttrycker en önskan om något, dvs. "må Herren välsigna dig", vilket med en svensk konjunktiv blir "Herren *välsigne* dig", som 1917 års översättning mycket riktigt översätter. Problemet med Bibelkommissionens översättning är att grundtexten uttrycker en önskan vilket de alltså inte återger utan att deras översättning med svensk indikativ närmast får en s.k. performativ innebörd, dvs. "härmed välsignar dig Herren" vilket grundtexten inte uttrycker.

Alltså, genom sin iver att vara begriplig för medelsvensson leder Bibelkommissionens översättning fel och skapar en ännu mer urvattnad svenska och utövar aktiv dödshjälp på verbformer som man skulle kunna blåsa liv i och därmed skapa en god stilistik och ett vackert bibliskt språk.

Andra exemplet: 1 Mos 3.

I 1 Mos 3 berättas hur människan misstror Gud och genom denna synd drar in död, lidande och orättfärdighet i världen. Enligt Bibel 2000 motsäger ormen Gud och säger: "Ni kommer visst inte att dö. Men Gud vet att den dag ni äter av frukten öppnas era ögon, och ni blir som gudar med kunskap om gott och ont" (v 4f). Varför skriver Bibel 2000 "som gudar" och inte som de flesta översättningar "som Gud" (jfr Septuaginta)? Svaret är att isolerat kan de hebreiska orden betyda både "som gudar" och "som Gud". Det anger också Bibel 2000 i noten till 3:5.

Men nu är inte dessa ord isolerade utan ingår i en kontext där det hebreiska ordet *elohím* varje gång betyder "Gud" och inte "gudar". Tanken att det skulle kunna finnas någon mer Gud än Elohím är helt främmande för Bibelns redogörelse för skapelsen och syndafallet. Det är först senare som synden tar sig sådana former att människor inbillar sig att det finns flera gudar. Enligt Bibeln är tron på flera gudar en tro på inbillningar, avgudar eller som de ofta kallas "intigheter".

Varför väljer då Bibel 2000 översättningen "som gudar"? Jo, därför att i utombibliska myter förekommer flera gudar och enligt vanlig textkritik är bibeltexten framvuxen under påverkan av utombibliska synsätt och inte genom gudomlig inspiration. Enligt den textkritik som blev stark under 1800-talet kan inte Bibelns berättelser på ett unikt sätt skilja sig från tänkandet i t.ex. Babylonien. Därför har Bibel 2000 återigen valt en översättning som bättre harmonierar med en utombiblisk, babylonisk kontext. Men den är oförenlig med bibeltextens egen kontext!

3:15 innehåller vidare Guds domsord över förföraren (ormen), som innebär ett glädjebudskap för den i synd fallna människan. Genom människans synd har den lyckliga gemenskapen med Gud förbytts i skilsmässa (= död) och rädsla för Gud. Den syndfria gemenskapen med Gud har

förbytt i en annan gemenskap, gemenskap med förföraren och därmed fiendskap mot Gud. Men nu lovar Gud att gripa in mot ormen och sätta fiendskapen på rätt ställe, nämligen mellan förföraren och kvinnan.

Hur skall det gå till? Vers 15 ger svaret: Kvinnan skall få en avkomma (säd) som skall krossa ormens huvud. Men denna fantastiska räddningsinsats blir långt ifrån smärtfri. Ormen kommer att hugga kvinnans avkomma (säd) i hälen. Det är lätt att förstå att de som tar hänsyn till både GT och NT inte har kunnat undgå att förstå denna vers som en profetia om Kristus som i anslutning till Daniels bok också kallas "Människans son" (Människosonen). Bibel 2000 upplyser därför korrekt i en not till 3:15 att denna vers i kristen tradition "lästs som en profetisk utsaga om Maria (kvinnan) och Kristus (kvinnans avkomma)".

Men översättarna bakom Bibel 2000 vill återigen tolka bibeltexten utifrån vad människor på ett naturligt sätt kan ha haft för tankar när texten kom till och då kan texten knappast innehålla någon profetisk utsaga om en kommande Frälsare. Därför översätter inte Bibel 2000: "Han (denna avkomma) skall krossa ditt huvud och du skall hugga honom (denna avkomma) i hälen." Bibel 2000 översätter i stället "de skall trampa på ditt huvud och du skall hugga dem i hälen".

Nu kan visserligen det hebreiska ordet *zära* ("säd, avkomma") både avse en avkomling och flera avkomlingar. Men vill en bibeltext tydliggöra att *zära* här avser flera, använder den plurala pronomina om *zära*. Men i 1 Mos 3:15 används inte de plurala pronomina "de" och "dem" utan "han, denne" (hebr. *hu'*) och "honom, denne". Därför tolkar redan Septuaginta den utlovade "säden" (grek. *to sperma*) som en speciell avkomling. Man skriver *autós* "denne". Men Bibel 2000 omöjliggör med sin tolkning att bibeltexten ursprungligen avser en speciell avkomling, en Frälsare som en rad gammaltestamentliga texter återkommer till och presenterar tydligare och tydligare.

Tredje exemplet: 1 Mos 12:2-3.

Som kontrast mot den förbannelse som syndafallet medförde (3:14ff) presenteras den kommande Frälsaren som "en välsignelse". Genom "ormen" fick människorna förbannelse, genom den utlovade "avkomman" får människorna välsignelse. Så här lyder löftet till Abraham enligt 1 Mos 12:2-3: "Jag skall välsigna dig och göra ditt namn stort, och du skall bli en välsignelse. Jag skall välsigna dem som välsignar dig och förbanna den som förbannar dig. I dig skall alla släkter på jorden bli välsignade." Att Abraham får så stor betydelse beror på att den utlovade "avkomman" (Frälsaren) skall komma via honom. Det framgår av välsignelselöftets upprepning i 18:18, 22:18, 26:4 och 28:14.

Bibel 2000 gör en omtolkning av detta ställe så att det inte handlar om en kommande välsignelse utan bara om den yttre rikedom som Abraham redan fått. Orden "du skall bli en välsignelse" (vers 2) ändras till "ditt namn skall brukas när man välsignar" och orden "i dig skall alla släkter på jorden bli välsignade" (vers 3) ändras till "och alla folk på jorden skall önska sig den välsignelse som du har fått". På så sätt får Bibel 2000 bort löftet om en kommande välsignelse och går emot NT:s förståelse av detta löfte i t.ex. Gal 3. I noten till 1 Mos 12:3 tydliggör Bibelkommissionen sin avvikande tolkning: "Ryktet om att Abram blivit rikt välsignad

av Herren skall nå så långt att alla folk kommer att nämna Abrams namn och önska sig lika stor välsignelse som han fått.”

Men återgivningen av 1 Mos 12:3 i Gal 3:8 är helt i enlighet med den hebreiska grundtexten. Enligt Bibel 2000 är det tvärtom så att NT har missuppfattat vad välsignelsen egentligen handlar om! Man kan undra var tanken på att Bibeln har tillkommit genom gudomlig inspiration tagit vägen?

Vad kan vi då sammanfattningsvis säga om Bibel 2000? Översättningen är alltså en idiotomatisk översättning som för med sig en tolkningsproblematik som vi visat på ovan. Trots Bibel 2000:s stora förtjänster och det digra arbete som Bibelkommissionen lagt ned gör det ändå att man har svårt att rekommendera Bibeln för användande för egen uppbyggelse inom den Ortodoxa kyrkan pga. översättningen och noternas inomvärldsliga hermeneutik och liberala ideologiska överbyggnad. Vad skall vi då som ortodox kristna göra? Det bästa vore givetvis att tillsätta en egen bibelkommission för att arbeta fram en ortodox kyrkobibel till liturgiskt acceptabel svenska, men det är tyvärr knappast realistiskt inom en idag överskådlig framtid. Själv har jag testat med att göra en provöversättning av Psaltaren enligt Septuaginta, som man kan läsa smakprov ur på <http://hem.passagen.se/ortodoxi/lxx> och komma med synpunkter på. Om det ändå vore möjligt så menar jag avslutningsvis att en ortodox bibelöversättning skulle arbeta enligt följande principer vilka jag hemskt gärna vill debattera:

C

1. Grundtexten för GT skall vara Septuaginta, då den grekiska översättningen har används av kyrkan sedan apostlarnas dagar. Den hebreiska masoretiska texten som alla svenska översättningar av GT hittills har använt har ej företräde.
2. Grundtexten för NT bör vara den grekiska text det Ekumeniska patriarkatet stadfäste 1904. Bibel 2000 har utgått ifrån den gängse textkritiska utgåvan (Nestle-Aland). Det finns ändå historiska skäl att hålla fast vid den gängse grekiska textutgåvan från 1904 och man kan möjligen kommentera avvikelser i en notapparat.
3. När det gäller *hur* ovan nämnda texter skall översättas så bör det ske så ordagrant som möjligt även om det innebär att det svenska språkets syntax blir lidande. Detta för att förflytta tolkningsarbetet från översättaren till läsaren. Det svenska språkets syntax bör dock ej vara absurd så att formen döljer eller fördunklar innehållet, däremot är en lätt arkaiserande ton att föredra så att man ”känner” källspråket i översättningen.
4. Konkordansprincipen är att föredra, men bör inte drivas in absurdum. Hebraismer i GT bör bevaras och inte återges med dess förmodade innehåll. Möjligen kan en sådan tolkning anges i en not.
5. Språket i översättningen bör vara avskilt från modern talad nutidssvenska av samma skäl som liturgins språk bör vara det. Språket bör fungera som ett tecken på att man vill skildra en annan och högre verklighet. Språket bör fungera som en religiös dialekt som man direkt uppfattar. Som en sådan ”religiös dialekt” fungerar 1917 års bibelsvenska bra. Bland grekisktalande används i kyrkan *koine* och den fungerar som sådan. I slaviskt språkområde används kyrkoslaviskan. Och bland de engelskspråkiga används ofta King James bibelengelska med just detta syfte.

6. Då tolkningar av bibeltexten sker, vilket inte givetvis är ofrånkomligt i någon översättning, bör detta ske inom och i överensstämmelse med den ortodoxa teologins ram.
7. En notapparat, om en sådan skall finnas, bör inte endast meddela sak och personförhållanden utan också innehålla vägledande citat ur fäderna och kyrkans heliga synoder om hur texter har lästs, uppfattats och använts i teologin och den ortodoxa kyrkans liturgi.